

5.6.2020

EOAK/3150/2019

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

Poliisin menettely lapsen kuulemisessa ja esitutkinnan viivästyttämisessä

1 KANTELU

Kantelija arvosteli asiamiehensä A:n laatimassa kantelukirjoituksessa X:n poliisilaitoksen konstaapeli B:n menettelyä kantelijan 11-vuotiaan lapsen kuulustelun suorittamisessa tämän koululla. Kysymys oli lapsen kohdistunutta pahoinpitelyä koskevasta asiasta, jossa lapsen äiti oli epäiltynä. Kantelussa kerrotaan myös, että B oli tehnyt kuulemista seuranneena päivänä lapsen äidistä lastensuojeluilmoituksen perustuen huoleen ”äidin ja tyttären voimakkaasta reaktiosta”.

Kantelussa arvostellaan myös kantelijan lapsen koulun koulukuraattorin menettelyä selvittää omatoimisesti rikosepäilyn perusteita kantelijan lapsen kanssa. Koulukuraattorin menettelyn katsotaan näyttäytyneen lapselle koulumaailmassa poikkeuksellisen aktiivisena ja häiritsevänä eikä koulun ja kodin yhteistyö ollut toteutunut perusopetuslain mukaisesti.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Poliisihallituksen lausunto. Lisäksi poliisipäällikkö C on antanut X:n poliisilaitoksen lausunnon, jonka liitteenä on rikosylikonstaapeli D, hätäkeskuslaitoksen hallintolakimies E:n, vanhempi rikoskonstaapeli B:n ja rikoskomisario F:n selvitykset.

Olen lisäksi pyytänyt Poliisihallitusta toimittamaan minulle rikoskomisario F:n lisäselvityksen koskien lapsen edunvalvonnan toteutumista. Samassa yhteydessä pyysin varaamaan vanhempi konstaapeli B:lle mahdollisuuden selityksen antamiseen asiassa. B ilmoitti, ettei hän anna selitystä asiassa.

3 RATKAISU

3.1 Lapsen kuulusteleminen

Tapahtumat ja selvitykset

Kantelun mukaan vanhempi rikoskonstaapeli B oli käynyt kuulemassa kantelijan tapahtumaihana 11-vuotiaasta lasta tämän koululla. Kysymys oli lapsen äidin (kantelija) tekemäksi epäilystä lapseen kohdistuneesta pahoinpitelyrikoksesta.

Kantelussa kerrotaan lapsen pelästyneen poliisin tunnusmerkillä ja videokameralla varustautunutta B:tä. Kantelun mukaan lapselle ei kerrottu, miksi häntä videoitiin ja mitä videolla tehdään

eikä häneltä kysytty lupaa videoimiseen. Poliisin menettely oli aiheuttanut lapselle pelkoa ja leimautumista kouluuyhteisössä. Tutkittavana olevasta asiasta oli poliisille tehty tutkintapyyntö yli vuotta ennen lapsen kuulemista.

Vanhempi rikoskonstaapeli B kertoo kantelun johdosta antamassaan selvityksessä, että hän oli suorittanut kantelijan lapsen kuulemisen koululla 23.5.2017. Kuulemisesta oli sovittu koulun kuraattorin kanssa, joka oli luvannut oman huoneensa käyttöön kuulemisen ajaksi. Vanhempi rikoskonstaapeli B oli selvityksensä mukaan ohjeistanut kuraattoria kertomaan lapselle, että hänen kanssaan tulee tati juttelemaan ja B oli pyytänyt, että asiasta, josta hän tulee lasta jututtamaan, ei saa kertoa, vaan hän alustaa aiheen. Näin kuraattori oli toiminut.

B:n mukaan poliisi pyrkii aina menemään kouluille lapsia kuulemaan niin, että vältetään turhaa huomiota. Lasten kuulemisiin mennään aina siviilivaatetuksessa ja virkamerkki kaulassa. B kertoo esimerkiksi itse peittävänsä kädellään kaulassa olevan virkamerkin, jos kohtaa koulun käytävällä muita lapsia. Videokamera on B:n mukaan aina poliisilla mukana, koska alle 15-vuotiaiden kuulemiset poikkeuksetta videoidaan, koska laki näin vaatii. Koulun muut oppilaat eivät B:n näkemyksen mukaan varmuudella tulleet tietoisiksi siitä, että poliisi on käynyt kantelijan lasta koululla tapaamassa, ellei lapsi itse tätä ole kavereilleen kertonut.

B:n saapuessa koululle, oli kantelijan lapsi ollut jo paikalla kuraattorin huoneessa ja tämä oli jo ollut itkuinen. Ennen videon päälle laittamista lapsi pyysi saada soittaa äidilleen, mutta vanhempi rikoskonstaapeli B kertoo selvittäneensä hänelle tilanteen olevan sellainen, ettei äidille voida heti soittaa ja kertoneensa lapselle soittavansa äidille heti sen jälkeen, kun on jutellut tämän kanssa.

B:n selvityksen mukaan hän oli kertonut jo ennen videon päälle laittamista, miksi keskustelu videoidaan ja oli myös kertonut mistä hän on ja kuka hän on. Saman asian B on selvityksensä mukaan kertonut myös laittaessaan videon päälle eli sen, että juttelu videoidaan, koska asioita ei kirjoiteta ylös ja että siten voi muistaa mitä on juteltu.

B ei ole voinut sanoa suoraan lapselle, ettei hän voi soittaa äidilleen, koska hänen äitiään epäillä lapseen kohdistuvasta pahoinpitelystä. Jos olisi näin toimittu, olisi syyllistytty johdatteluun. Alle 15-vuotiaita kuultaessa on selkeät säännöt siitä, miten lapsia kuullaan rikosasioissa ja näitä sääntöjä vanhempi rikoskonstaapeli B on selvityksensä mukaan noudattanut. Lapselle kerrotaan siitä, että hänen ei tarvitse asioista poliisille puhua, mutta jos asioista puhuu, niiden tulee olla totta.

Vanhempi rikoskonstaapeli B toteaa selvityksessään, että lapsi ei ollut ollut halukas puhumaan asiasta, mutta antoi ymmärtää, että jotain äidin kanssa oli ollut, mutta ei ole enää. Lapsen kuuleminen on tapahtunut 23.5.2017 ja kuulemisesta tehty litterointi löytyy esitutkintapöytäkirjasta. Litteroinnista näkyy mitä vanhempi rikoskonstaapeli B on kertonut lapselle heti laitettuaan videon päälle.

B toteaa selvityksessään, että heti samana päivänä lapsen kuulemisen jälkeen hän on ilmoittanut kantelijalle, että on koululla käynyt tapaamassa tämän lasta. B on kirjannut tutkintapäiväkirjaan yrittäneensä soittaa kantelijalle, mutta kun häntä ei ollut saatu puhelimitse kiinni, oli hänelle laitettu tekstiviesti ja siihen lyhyt info siitä, että vanhempi rikoskonstaapeli B oli käynyt koululla hänen tyttärtään tapaamassa. Kantelija oli soittanut B:lle ja ollut hyvin närkästynyt siitä, että poliisi oli käynyt koululla kuulemassa hänen tyttärtään ilmoittamatta ensin hänelle.

Poliisihallitus on lausunnossaan todennut, että ohjaavana seikkana kaikessa lapsiin kohdistuvassa viranomaistoiminnassa tulee olla lapsen etu. Lapsen etu kussakin tilanteessa perustuu lapsen oikeuksien toteutumisen kokonaisvaltaiseen arviointiin. Esitutkintalain mukaan alle 18-vuotiasta lasta tulee kohdella esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla.

Poliisihallituksen näkemyksen mukaan arvioitaessa lapsen edun toteutumista kyseessä olevassa kuulemisessa tulee kokonaisarvioinnissa ottaa huomioon ensinnäkin asian suuri selvittämisenintressi, mutta myös itse tapahtumista kulunut pitkäikäinen aika, lapsen kohtelu muiden kuin poliisin toimesta ja lapsen edunvalvonnan toteutuminen tilanteessa.

Poliisihallitus yhtyy saadun selvityksen valossa X:n poliisilaitoksen näkemykseen siitä, että ei ole syytä epäillä vanhempia rikoskonstaapeli B:n menetelleen kuulemisessa muulla tavoin kuin asiallisesti ja hienotunteisesti. Lapsen kuuleminen koululla, tutussa ympäristössä on Poliisihallituksen näkemyksen mukaan perusteltua, vaikka siihen toki liittyy se riski, että koulu yhteisössä asia tulee tavalla tai toisella ilmi. Kuulemisen ajankohdalla voitaisiin ehkä vaikuttaa tähän seikkaan. Esitutkintalaki edellyttää, ettei tutkintatoimenpiteistä aiheutu tarpeetonta haittaa lapselle tärkeässä ympäristössä. Mahdollisen haitan määrä tulee siis minimoida, mihin Poliisihallituksen näkemyksen mukaan kyseessä olevassa tapauksessa onkin pyritty.

Se, ettei lapsen ole annettu soittaa äidilleen kuulustelutilaisuudesta, eikä syytä ole avattu tarkemmin, liittyy lasten kuulemisessa käytettyyn taktiikkaan, jolla pyritään välttämään lapsen johdattelemista kuulemisen yhteydessä. Tämä on Poliisihallituksen näkemyksen mukaan asianmukainen menettelytapa. Myöskin kuulemisen videointiin liittyvät menettelyt ovat Poliisihallituksen näkemyksen mukaan olleet asianmukaiset.

Poliisihallituksen mukaan lapsen edun kokonaisvaltaisen toteutumisen kannalta kyseessä olevassa kuulemismenettelyssä kuitenkin vaikuttaisi olevan eräitä ongelmallisia seikkoja. Ensinnäkin esitutkintalain 4 luvun 15 §:n mukainen vajaanvaltaisen lailliselle edustajalle kuuluvan läsnäolo-oikeuden varaaminen kuulemistilaisuudessa ei vaikuttaisi toteutuneen edunvalvojan osalta. Esitutkintalain mukaan vajaanvaltaisen lailliselle edustajalle on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa. Tilaisuuden varaamisesta läsnäoloon voidaan poiketa vain, jos laillista edustajaa ei kyetä tavoittamaan tai jos ilmoittaminen ja tilaisuuden varaaminen eivät ole rikostutkinnallisista syistä mahdollisia ja jos epäiltyä on rikoksen tai rikollisen teon selvittämiseksi viipymättä kuulusteltava. Ylimmät laillisuusvalvojat ovat ratkaisukäytännössään katsoneet tämän laillisen edustajan läsnäolo-oikeuden kuulustelussa olevan poikkeuksen. Vaikka esitutkintalaki viittaa kuitenkin enemmän epäillyn asemassa olevan alaikäisen kuulusteluun, Poliisihallitus katsoo sen velvoittavan myös asianomistajana kuullun lapsen tapauksessa.

Lapsella ei saadun selvityksen mukaan ole myöskään ollut mahdollisuutta Poliisihallituksen ohjeen mukaiseen avustajaan tai tukihenkilöön. Ottaen huomioon esitutkintalain vaatimuksen lapsen kohtelemisesta esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla sekä ylimpien laillisuusvalvojenkin ratkaisukäytännössään korostetun lapsen selviytymiskyvyn varmistamisen sekä tuen ja turvan tarpeen esitutkinnassa, Poliisihallitus katsoo, että tukihenkilön tarvetta tilanteessa, jossa lapsi selvästi on jo valmiiksi pois tolaltaan, olisi tullut harkita, vaikka hän ei sitä itse olisikaan osannut erikseen pyytää.

Lisäksi Poliisihallitus näkee ongelmallisena sen, että kuulemishetkellä epäillyistä tapahtumista oli jo ehtinyt kulua kohtalaisen paljon aikaa. Ajan kulumisella on vaikutusta erityisesti siihen,

minkälaisista selvityksistä lapselta on ylipäättään mahdollista saada asiasta. Toisaalta lapsen kuulemista pitemmänkin ajan kuluttua puoltaa tapahtumien selvittämisen suuruus. Kaiken harkinnan taustalla tulee kuitenkin ottaa ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Poliisihallitus toteaa, että tapauksesta saadun selvityksen perusteella kuulemisessa oli käynyt ilmi, että jotain äidin ja lapsen välillä oli aikanaan tapahtunut, mutta ettei tapahdu enää. Tämän enempää selkoa asiaan ei ollut enää saatu.

Poliisihallitus katsoo, että tutkintatoimien joutuisampi aloittaminen heti rikosilmoituksen tekemisen jälkeen olisi todennäköisesti mahdollistanut asioiden laadukkaamman selvittämisen tapauksessa. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan esitutkintatoimien joutuisan toimittamisen merkitys korostuu lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa.

Myös poliisihallituksen antama tapahtuma-aikana voimassa ollut ohje (Lapsi asianomistajana ja todistajana esitutkinnassa, 2020/2013/5071) edellyttää esitutkintatoimenpiteiden välitöntä käynnistämistä lapsen ollessa rikosasiassa asianomistajana.

Rikoskomisario F:n lisäselvitys

Asiassa tutkinnanjohtajana toimineelta rikoskomisario F:ltä pyydettiin Poliisihallituksen lausunnon jälkeen lisäselvitystä.

E toteaa selvityksessään olleensa tietoinen tutkija B:n suunnitelmista kuulla lapsi ilman että huoltajalle ilmoitetaan lapsen kuulustelusta. F ei muista, saiko hän tiedon syyttäjän käsityksestä edunvalvojan väliaikais määräyksestä mutta pitää sitä todennäköisenä. Näin ollen F on katsonut, että tutkija B:n on tarpeetonta asiassa antaa omaa selvitystään. F on kertonut oman näkemyksensä myös B:lle.

Lisäselvityksessään F haluaa tuoda esille erityisesti lapseen kohdistuvissa rikostutkinnoissa edunvalvojan hakemiseen liittyviä ongelmia. Vielä vuonna 2017 Å:n käräjäoikeudesta oli vaikeaa saada määräystä väliaikaiselle (kiireellinen) edunvalvojalle esim. juuri lapsen kuulemistarpeen perusteella. Tämän ongelman tiesi myös silloinen Å:n syyttäjänvirasto. Ongelma on poistunut Å:n käräjäoikeudessa vuosien saatossa mutta F:n tiedossa on, että Suomessa joissakin tuomioistuimissa ei edelleenkään saa ylipäättään millään perusteella haettua lapselle väliaikaista edunvalvojaa. Ja kun väliaikaista edunvalvojaa ei saa, hakemukseen saatava päätös edunvalvojasta kestää keskimäärin kaksi kuukautta. Tämä prosessi tuo selkeän ongelman rikostutkinnan näkökulmasta, kun asianomistajana oleva lapsi pitäisi kuulla viivytyksettä lapsen kertomuksen uskottavuuden takia ja tutkinnan vaarantumisen, mm. lapsen vanhemman tai muun henkilön vaikuttamismahdollisuuden takia.

Tässä kyseisessä tilanteessa lapsen ainoa huoltaja oli epäiltynä. Vaikka lapsen kuuleminen oli viipynyt F:stä ja B:stä riippumattomista syistä, lapsen huoltajalle lapsensa kuulemisesta ei missään tapauksessa voitu etukäteen ilmoittaa. Nykyisen teknologian ajalla asiasta ei voitu ilmoittaa edes juuri ennen kuulustelua koska huoltajalla olisi ja on ylipäättään tällaisissa tilanteissa mahdollisuus esim. matkapuhelimella viestittää lapselleen viestiä, mikä saattaisi vaikeuttaa lapsen kuulustelua ja rikoksen esitutkintaa.

F toteaa tässä tapauksessa hyväksyneensä B:n menettelyn kuulla lapsi ilman että huoltajalle tai edunvalvojalle varataan tilaisuutta olla läsnä lapsen kuulustelussa. F on ollut tietoinen, että lapsi kuullaan koulussa eli paikassa, mikä on lapselle tuttu ja turvallinen. F:n mukaan lapsi oli 11-vuotias eli jo sen ikäinen, joka ei kyvyiltään ja kypsytykseltään ole enää pieni lapsi. F tiesi, että lapsen omalle sosiaalityöntekijälle on kerrottu lapsen kuulustelusta ja erityisesti lapsen oma

opettaja ja kuraattori on tiennyt tilanteesta ja myös olosuhteista, että opettaja tai kuraattori saatavat lapsen kuulusteluun ja valmistelevat lasta kuulusteluun. F on katsonut, että lapselle siinä tilanteessa läheisin henkilö ja tuki ovat opettaja tai kuraattori ja häntä voitiin pitää tässä kuulustelutilanteessa lapsen laillisena edustajana. F:n mukaan oikeuskirjallisuudessa lapsen laillisena edustajana on katsottu olevan myös joku muu lapselle läheinen henkilö. Lisäksi oli tiedossa, että lapselle hankittaisiin normaaliprosessissa myöhemmin tuomioistuimesta edunvalvoja.

F katsoo, ettei hän eikä tutkija B:kään ole toiminut asiassa lainvastaisesti.

Oikeusohjeita

Esitutkintalain 2 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja, jona toimii pakkokeinolain 2 luvun 9 §:ssä tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Esitutkintalain 2 luvun 3 §:n mukaan tutkija suorittaa tutkinnanjohtajan johdon ja valvonnan alaisena epäiltyä rikosta koskevat kuulustelut ja muut esitutkinta-toimenpiteet sekä toteuttaa tutkinnanjohtajan antamat asian tutkintaa koskevat määräykset ja suorittaa muut tutkijalle lain mukaan kuuluvat toimenpiteet.

Esitutkintalain 4 luvun 5 §:n mukaan esitutkinnassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi. Esitutkintatoimenpiteellä ei saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa.

Esitutkintalain 4 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan alle 18-vuotiasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei tutkintatoimenpiteistä aiheudu hänelle tarpeetonta haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä. Säännöksen 2 momentin mukaan alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille. Esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko alle 18-vuotiaaseen kohdistaa tutkintatoimenpiteitä.

Esitutkintalain 4 luvun 8 §:n mukaan tuomioistuimen on määrättävä alle 18-vuotiaalle asianosaiselle esitutkintaa varten edunvalvoja, jos on perusteltua syytä olettaa, että huoltaja, edunvalvoja tai muu laillinen edustaja ei voi puolueettomasti valvoa asianosaisen etua asiassa ja jos edunvalvojan määrääminen ei ole selvästi tarpeetonta. Tutkinnanjohtajan on tarvittaessa tehtävä tuomioistuimelle hakemus edunvalvojan määräämisestä. Hakemuksen voi tehdä myös syyttäjä, holhoustoimesta annetun lain 84 §:ssä tarkoitettu holhousviranomainen tai sosiaalihuoltolain 6 §:n 1 momentissa tarkoitettu toimielin (sosiaaliviranomainen). Edunvalvojan määräys on voimassa sen rikosasian käsittelyn loppuun asti, jonka esitutkintaa varten määräys on annettu.

Esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 3 momentin mukaan tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on tehtävä tuomioistuimelle esitys oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön määräämisestä asianomistajalle, jos siihen on aihetta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun säännösten nojalla.

Esitutkintalain 7 luvun 14 §:n 1 momentin mukaan kuulusteltavan ollessa alle 15-vuotias, hänen huoltajallaan, edunvalvojallaan tai muulla laillisella edustajallaan on oikeus olla läsnä kuulustelussa. Saman lainkohdan 3 momentin mukaan tutkija voi kuitenkin kieltää laillisen edustajan läsnäolon kuulustelussa, jos tätä epäillään tutkittavana olevasta rikoksesta tai jos läsnäolon voidaan muuten olettaa vaikeuttavan rikoksen selvittämistä.

Esitutkintalain 7 luvun 15 §:n 1 momentin mukaan kuulustelusta on etukäteen ilmoitettava 14 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetuille läsnäoloon oikeutetuille vajaavaltaisen laillisille edustajille ja ainakin yhdelle heistä on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa. Säännöksen 2 momentin mukaan ilmoitusvelvollisuudesta ja tilaisuuden varaamisesta läsnäoloon voidaan poiketa vain, jos laillista edustajaa ei kyetä tavoittamaan tai jos ilmoittaminen ja tilaisuuden varaaminen eivät ole rikostutkinnallisista syistä mahdollisia ja jos epäiltyä on rikoksen tai rikollisen teon selvittämiseksi viipymättä kuulusteltava.

YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 59–60/1991) 3 artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuimen, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelinten toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Kannanotto

Asiassa on kysymys siitä, onko poliisin menettely lapsen kuulemisessa ollut asianmukaista. Kantelun mukaan poliisin menettely oli aiheuttanut lapselle pelkoa ja leimautumista kouluyhteisössä. Lisäksi lapselle ei kantelun mukaan ollut kerrottu miksi häntä videoitiin, mitä videolla tehdään eikä ollut kysytty lupaa videoimiseen.

Saadun selvityksen perusteella poliisi on koululla suoritetun kuulustelun toteuttamistavan valinnassa pyrkinyt kerrotuissa olosuhteissa ottamaan huomioon sen, ettei lapselle ole aiheutettu kuulustelun toteuttamisessa tarpeetonta haittaa ja leimaantumisen vaaraa hänen koulutovereitensa silmissä.

Esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamista koskevan hallituksen esityksen mukaan erityisesti olisi huolehdittava siitä, ettei tutkintatoimenpiteistä aiheudu lapselle tarpeetonta haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä. Edelleen pykälää koskevien yksityiskohtaisten perusteluiden mukaan pykälän soveltamisalan piiriin kuuluisivat epäillyn lisäksi esitutkinnassa kuultavat asianomistajat ja todistajat. Alaikäisen asianomistajan hienovaraiseen kohteluun on syytä kiinnittää huomiota esimerkiksi häneen kohdistuneen väkivaltarikoksen tai seksuaalirikoksen tutkinnassa tällaisiin rikoksiin liittyvien traumaattisten kokemusten ja vaikutusten vuoksi. Tämä liittyisi 6 §:n mukaiseen hienotunteisuusperiaatteeseen. Tähän näkökohtaan liittyvää sääntelyä olisi myös kuulustelutilaisuuden tallentamista todisteena käyttämistä varten koskevassa 9 luvun 4 §:ssä. Kysymyksessä olisivat tapaukset, joissa kuulusteltavaa ei ole tarkoitus kuulla henkilökohtaisesti oikeudenkäynnissä. Tuolloin kuulustelussa olisi viimeksi mainitun pykälän 1 momentin mukaan otettava huomioon kuulusteltavan kehitystason asettamat erityisvaatimukset kuulustelumenetelmille, kuulusteluun osallistuvien henkilöiden määrälle ja muille kuulusteluolosuhteille. (HE 222/2010 vp, s. 194-195).

Poliisin tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, ettei lapselle aiheuteta kuulustelun toteuttamisessa tarpeetonta haittaa ja leimaantumisen vaaraa hänen koulutovereitensa ja opettajiensa silmissä. Koulussa koulupäivän aikana toteutetussa kuulustelussa tällaisen haitan ja vaaran mahdollisuus on mielestäni varotoimenpiteistä huolimatta ilmeinen.

Ymmärrän sinänsä, että sopivan kuulustelupaikan ja -ajan löytäminen on ollut haasteellista, kun lapsi piti kuulla äidin tietämättä. En kuitenkaan ole vakuuttunut siitä, oliko kuulustelupaikan ja -ajan valinnassa otettu asianmukaisesti huomioon se, että koulu on esitutkintalain 4 luvun 7 §:n 1 momentin mukainen lapselle tärkeä ympäristö, ja olisiko kuulustelun toteuttamiselle koulussa ollut vaihtoehtoja ja pohdittiinko näiden vaihtoehtojen olemassaoloa ennen kuulustelun toteuttamista. Näistäkin asioista olisi ollut mahdollista keskustella lapsen edunvalvojan kanssa, jos edunvalvoja olisi ollut määrättyinä.

Selvityksestä ilmenee, että syyttäjä oli pyytänyt kuulemaan lasta äidin tietämättä, koska äiti on asiassa epäiltynä, kuulemaan kuraattorin todistajana sekä äidin epäiltynä ja hakemaan lapselle edunvalvojan. Edunvalvoja ei kuitenkaan ole ollut paikalla lasta kuultaessa eikä edunvalvojaa koskevaa hakemusta ollut edes saatettu vireille tuomioistuimessa ennen lapsen kuulemistä. Selvityksen perusteella lapsella ei ole ollut myöskään muuta tukihenkilöä kuulustelussa.

Totean tältä osin, että jo esitutkinta itsessään on lapselle usein koetteleva ja mahdollisesti ahdistavakin tilanne. Tilanteen kuormittavuutta lisää se, että huoltaja on epäiltynä lapseen kohdistuvasta rikoksesta. Esitutkintatoimenpiteiden suorittamistapa on asian selvittämistä ohella arvioitava ennen kaikkea lapsen näkökulmasta. Lapsen henkiset ja ruumiilliset edellytykset tulla kuulustelussa toimeen yksinään eivät ole samat kuin aikuisen. Poliisiin tulee arvioida näitä edellytyksiä jo ennen kuulustelua ja kuulustelun suorittamisen aikana, sekä harkita tukihenkilön tarvetta.

Tässä tapauksessa näyttää siltä, että tällaista arviointia ei ole tehty ainakaan ennen kuulustelua eikä esitutkintalain 7 luvun 14 §:n mukaista lapsen edunvalvojan läsnäolo-oikeutta ole edes yritetty toteuttaa. Näkemykseni mukaan puhevallan käytön ohella edunvalvojan toinen tärkeä tehtävä on varmistaa, että vajaavaltaisen, tässä tapauksessa lapsen, näkemykset ja oikeudet otetaan huomioon ja että asiassa muutoinkin menetellään lapsen edun mukaisesti. Å:n käräjäoikeudesta saadun tiedon mukaan poliisin hakemus edunvalvojan määräämiseksi oli tullut käräjäoikeudessa vireille 22.9.2017. Hakemuksen mukaan rikoksesta epäilty lapsen äiti oli lapsen ainoa huoltaja. Käräjäoikeus oli tehnyt edunvalvojan määräämistä koskevan päätöksen 6.11.2017. Kantelijan lapsi oli kuulusteltu 23.5.2017 eli neljä kuukautta ennen kuin hänelle oli määrätty edunvalvojaa tai edes saatettu sitä koskevaa hakemusta vireille.

Esitutkintalain 7 luvun 14 §:n 3 momentin mukaan tutkija voi kieltää laillisen edustajan läsnäolon kuulustelussa, jos tätä epäillään tutkittavana olevasta rikoksesta tai jos läsnäolon voidaan muuten olettaa vaikeuttavan rikoksen selvittämistä. Esitutkintalain 4 luvun 8 §:n mukaan tuomioistuimen on määrättävä alle 18-vuotiaalle asianosaiselle esitutkintaa varten edunvalvoja, jos on perusteltua syytä olettaa, että huoltaja, edunvalvoja tai muu laillinen edustaja ei voi puolueettomasti valvoa asianosaisen etua asiassa ja jos edunvalvojan määrääminen ei ole selvästi tarpeetonta. Tässä tapauksessa tarve ja edellytykset edunvalvojan määräämiselle ovat olleet ilmeiset.

Esitutkintalain 7 luvun 15 §:n 1 momentti edellyttää, että kuulustelusta ilmoitetaan etukäteen esitutkintalain 14 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetuille läsnäoloon oikeutetuille vajaavaltaisen laillisille edustajille ja ainakin yhdelle heistä on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa. Poikkeukset ilmoitusvelvollisuudesta ja tilaisuuden varaamisesta läsnäoloon ilmenevät säännöksen 2 momentista. Mikään poikkeamisperusteista ei tässä tapauksessa ole tullut kysymykseen, eikä ilmoitusta ja tilaisuuden varaamista ole edes voitu toteuttaa, kun edunvalvojaa ei kuulustelun suorittamisajankohtana ollut edes haettu.

Edunvalvojan hakemisessa lähtökohtana on tutkinnanjohtajan toimimisvelvollisuus. Hänen kanssaan rinnakkainen toimivalta hakemuksen tekemiseen on virallisella syyttäjällä, holhousviranomaisella ja sosiaaliviranomaisella (HE 222/2020 vp, s. 196). Selvitysten perusteella on ilmeistä, että edunvalvojan hakeminen tässä tilanteessa on kuulunut poliisille, kuten syyttäjä oli vanhempi konstaapeli B:tä ohjeistanut.

Tutkinnanjohtajan velvollisuus on valvoa esitutkinnan suorittamista oikein ja lainmukaisesti. Tutkinnanjohtajan toiminut rikoskomisario E on antamassaan lisäselvityksessä todennut olleensa

tietoinen tutkija B:n suunnitelmista kuulla lapsi ilman että huoltajalle ilmoitetaan lapsen kuulustelusta. F ei muista, saiko hän tiedon syyttäjän käsityksestä edunvalvojan väliaikais määräyksestä mutta pitää todennäköisenä, että näin tapahtui. F toteaa hyväksyneensä tutkija B:n menettelyn kuulla lapsi ilman että huoltajalle tai edunvalvojalle varataan tilaisuutta olla läsnä lapsen kuulustelussa.

En pidä oikeudellisesti hyväksyttävänä F:n lisäselvityksessään esittämää näkemystä siitä, että lapselle puheena olevassa tilanteessa läheisin henkilö ja tuki oli opettaja tai kuraattori ja että häntä voitiin pitää tässä kuulustelutilanteessa lapsen laillisena edustajana. Selvityksen perusteella he eivät edes olleet kuulustelussa läsnä. ”Muulla laillisella edustajalla” tarkoitetaan henkilöä, jolla on oikeus käyttää lapsen puhevaltaa lain nojalla (ks. käsitteestä myös HE 222/2010 vp s. 196).

Käsitykseni mukaan F:n olisi esitutkinnasta kokonaisvastuullisena tutkinnanjohtajana tullut varmistaa, ettei kantelijan lapsen kuulustelua suoritettaisi ennen edunvalvojan määräämistä ja hänen olisi tullut välittömästi ryhtyä toimenpiteisiin edunvalvojan määräämiseksi. Hakemuksen tuomioistuimelle edunvalvojan määräämiseksi voi poliisissa tehdä vain tutkinnanjohtaja.

Katson komisario F:n olevan tutkinnanjohtajalle esitutkintalain 2 luvun 2 §:n perusteella kuuluvan johto- ja valvontavelvollisuuden perusteella päävastuussa edellä selostetusta esitutkintalain vastaisesta menettelystä lapsen kuulustelutelemisessä.

Tutkijan tehtävänä on muun muassa esitutkintalainlain 2 luvun 3 §:n nojalla suorittaa tutkinnanjohtajan johdon ja valvonnan alaisena epäiltyä rikosta koskevat kuulustelut. Myös tutkijan tulee tuntea esitutkintalain säännökset ja toimia niiden mukaisesti. Lisäksi B oli syyttäjän kanssa 27.3.2017 käydyn keskustelun yhteydessä vastaanottanut syyttäjän pyynnön kuulla lasta äidin tietämättä, koska äiti on asiassa epäiltynä, sekä kuulemaan koulun kuraattorin todistajana sekä äidin epäiltynä ja hakemaan lapselle edunvalvojan. Tämänkin perusteella B on ollut tietoinen edunvalvojan tarpeesta ennen kuulustelutoimenpiteeseen ryhtymistään.

Katson, että myös vanhempi rikoskonstaapeli B on vastuussa edellä selostetusta lapsen kuulustelun menettelyvaatimusten noudattamatta jättämisestä.

Totean yhteenvetona seuraavan.

Katson asiassa saadun selvityksen ja edellä todetun perusteella, että toimitetussa kuulustelussa ei ole riittävästi huomioitu lapsen oikeusturvaa ja hänen hyvinvointiaan, eikä lasta ole kohdeltu hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Poliisihallitus on katsonut, että tukihenkilön tarvetta kuulustelutilanteessa, jossa lapsi selvästi on jo valmiiksi pois tolaltaan, olisi tullut harkita, vaikka hän ei sitä itse olisikaan osannut erikseen pyytää. Olen tästä ehdottoman samaa mieltä.

Pidän selvänä, että lapselle olisi tullut ennen kuulustelua määrätä esitutkintalain 4 luvun 8 §:n mukaisesti edunvalvoja ja edunvalvojalle olisi esitutkintalain 7 luvun 15 §:n 1 momentin mukaisesti tullut etukäteen ilmoittaa kuulustelusta ja varata tilaisuus olla läsnä kuulustelussa. Kun nämä toimenpiteet on laiminlyöty, myöskään esitutkintalain 7 luvun 14 §:n momentin mukainen lapsen edun edellyttämä edunvalvojan oikeus olla läsnä kuulustelussa ei ole voinut toteutua.

Katson, että lapsen kuulustelussa on menetelty selvästi lainvastaisesti ja lapsen edun vastaisesti. Menettelyn moitittavuutta lisää vielä se, että syyttäjää oli nimenomaisesti pyytännyt hakemaan lapselle edunvalvojan.

Toimenpiteeni ilmenee kohdasta 4.

3.2 Esitutinnan kesto

Tapahtumista

X:n poliisille oli tullut kirjeitse tutkintapyyntö liittyen kantelijan lapseen ja häneen kohdistuneeseen epäiltyyn pahoinpitelyyn. Tutkintapyyntö oli tehnyt kantelijan lapsen koulun koulukuraattori. Tutkintapyyntöstä kirjattiin rikosilmoitus 1.3.2016. Tutkijaksi kirjattiin rikosylikonstaapeli D ja tutkinnanjohtajaksi rikoskomisario E.

Rikoskomisario E ei selvityksensä mukaan muista enää asiaa. Rikosylikonstaapeli D ei myöskään muista asiaa, mutta olettaa, että koska kyse oli niin sanotusta lapsijutusta, niin juttu jäi kirjaamisen jälkeen odottamaan uuden lapsitutkijan saamista tutkintaryhmään. Edellinen lapsiin liittyviin rikosasioihin koulutuksen saanut tutkija oli siirtynyt muihin tehtäviin. Perustutkinnassa olemisen aikana asialle ei selvitysten mukaan tehty mitään.

X:n poliisilaitoksen lausunnon mukaan juttu siirrettiin keskitettyyn tutkintaan helmikuussa 2017 siinä vaiheessa, kun lapsiin kohdistuneiden rikosten tutkintaa kehitettiin ja ne keskitettiin Z:n pääpoliisiaseman tutkintaryhmistä keskitettyyn tutkintaan. Siinä vaiheessa tutkijaksi tuli vanhempi rikoskonstaapeli B ja tutkinnanjohtajaksi rikoskomisario F. Tämän jälkeen juttua tutkittiin aktiivisesti muun muassa keskustelemalla tutkinnasta syyttäjän kanssa sekä kuulemalla osallisia ja todistajia. Esitutkintapöytäkirja on päivätty 14.11.2017, eli varsinaisiin tutkintatoimiin on mennyt noin 9 kuukautta.

Esitutinnan keston osalta X:n poliisilaitos toteaa, että ilmoituksen vastaanottamisesta Z:n poliisiaseman perustutkinnassa asian siirtymiseen keskitettyyn tutkintaan on ollut lähes vuoden mittainen täysin passiivinen vaihe. Tämä on vastoin esitutkintalain edellyttämää viivyttyä tutkinnan vaatimusta. Tilanteesta tekee vakavamman se, että asianomistaja on lapsi, jolloin Poliisihallituksen ohjeen mukaan esitutkintatoimet on suoritettava viipymättä.

X:n poliisilaitoksen lausunnossa todetaan, että vaikka lapsen ollessa asianomistajana, esitutkintalaki ei suoraan edellytä kiireellistä tutkintaa, prosessin perusteeton pitkittyminen on omiaan aiheuttamaan lapselle tarpeetonta haittaa, mikä on esitutkintalain 4 luvun 5 §:n vastainen tilanne. Viivyttely lapsen kuulemisessa on myös omiaan vaikeuttamaan rikoksen selvittämistä.

Se, että ryhmässä on odotettu uutta lapsiin kohdistuneiden rikosten tutkijaa, ei ole hyväksyttävä syy viivästyttää tutkintatoimien käynnistämistä näin pitkään. Lapsen kuuleminen olisi tullut hoitaa esimerkiksi toisen ryhmän lapsijuttuihin koulutetun tutkijan toimesta. Esitutkintalain mukaan lapsen kuuleminen pitäisi mahdollisuuksien mukaan antaa lapsijuttuihin perehtyneen poliisimiehen hoidettavaksi. Muunkin poliisimiehen on siis mahdollista suorittaa kuulustelu, ellei perehtynyttä tutkijaa ole esimerkiksi kiiretilanteessa tai muutoin saatavissa.

X:n poliisilaitos toteaa lausuntonsa lopuksi, että asian viipyminen on tapahtunut perustutkinnassa. Sen jälkeen, kun asia on siirtynyt keskitettyyn tutkintaan, tutkintatoimet on poliisilaitoksen näkemyksen mukaan suoritettu ilman aiheetonta viivytystä.

Oikeusohjeita

Esitutkintalain 3 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Säännöksen 2 momentin mukaan alle 18-vuotiaan ollessa epäiltynä rikoksesta tai alle 15-vuotiaana tekemästään rikollisesta teosta esitutkinta on toimitettava kiireellisesti.

Poliisihallituksen lausunto

Poliisihallitus toteaa lausunnossaan, että ottaen huomioon kyseessä olevan asian laadun, lapsen perheenjäsenen taholta kohdistunut väkivaltaepäily, esitutkintalain ja Poliisihallituksen ohjeistuksen mukainen tutkinnan viivytyksettömyyden vaatimus ei ole tapauksessa toteutunut tyydyttävällä tavalla. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan asian selvittäminen on huomattavasti vaikeutunut tutkinnan aloittamisen viipymisen vuoksi.

Se, että esitutkintalain 4 luvun 7 § 2 momentin mukaan alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat tutkintatoimet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille, ei Poliisihallituksen näkemyksen mukaan tarkoita sitä, että esimerkiksi resurssien ollessa lapsitutkijoiden osalta niukat, tutkinnan aloittamista voitaisiin tästä syystä juurikaan pitkittää.

Kannanotto

Esitutkinta on yleensäkin tuloksekkainta silloin, kun se voidaan toimittaa mahdollisimman pian rikoksen tapahduttua. Esitutkinnan joutuisuudella on luonnollisesti suuri merkitys rikoksen uhrin kannalta. Esitutkinnan toimittaminen ilman aiheetonta viivytystä on tärkeää myös syylliseksi epäillyn kannalta, jotta hän ei joudu olemaan kauempaa kuin välttämätöntä rikoksesta epäillyn asemassa. Ylipäätään asianmukainen esitutkinta ja sen viivytyksetön toimittaminen on tärkeää koko rikosoikeudellisen järjestelmän toimivuuden ja uskottavuuden kannalta.

Esitutkinnalle ei voida asettaa yleistä enimmäisaikaa. Esitutkinnan hyväksyttävä kesto riippuu kussakin yksittäistapauksessa tutkittavana olevan asian erityispiirteistä kuten sen laadusta ja laajuudesta. Luonnollisesti myös käytettävissä olevat resurssit vaikuttavat esitutkinnan keston. Esitutkinnan toimittamiseen käytetty aika ei saa johtaa siihen, että tutkittavana oleva rikos pääsee vanhentumaan.

Poliisi joutuu väistämättä asettamaan tehtäviään kiireellisyysjärjestykseen, minkä johdosta vähemmän kiireelliseksi arvioidut esitutkinnat joutuvat odottamaan vuoroaan. Tärkeysjärjestykseen asettamisessa on yleensä kysymys siitä, että poliisin rajallisten resurssien puitteissa vakavimmat rikokset asetetaan etusijalle. Toisaalta jonkin rikoksen tutkiminen kiireellisesti saattaa olla tärkeätä muustakin syystä. Useimmiten järjestykseen asettaminen koskee esitutkintatoimenpiteistä nimenomaan esitutkinnan aloittamista.

Esitutkintalaki edellyttää, että alle 18-vuotiaan ollessa epäiltynä rikoksesta tai alle 15-vuotiaana tekemästään rikollisesta teosta esitutkinta on toimitettava kiireellisesti. Laissa ei ole säädetty siitä, että asianomistajan ikä vaikuttaisi esitutkinnan kiireellisyyteen. Esitutkintalain esitöissä (hallituksen esitys 222/2010) todetaan lapsista asianomistajina muun muassa, että

Joissakin yhteyksissä on kiinnitetty huomiota siihen, että rikoksen erityisen nopean selvittämisen tarve liittyy myös alaikäisten asianomistajien tapauksiin. Eduskunnassa tuolloin käsiteltävänä olleen lakialoitteen vuoksi nuorisorikostyöryhmän mietinnössä käsiteltiin perusteellisesti myös tarvetta säätää nuorten asianomistajien asioiden erityisen nopeasta käsittelystä. Mietinnöstä tarkemmin ilmenevin perustein (mietinnön s. 58—63) siinä päädyttiin kielteiseen ratkaisuun. Syytä tämän kannan muuttamiseen ei ole ilmennyt.

Lakitasolla ei siis ole säädetty, että esitutkinta olisi toimitettava kiireellisesti, kun rikoksen epäilään kohdistuneen lapseen. Poliisihallitus on kuitenkin antanut ohjeen (Lapsi asianomistajana ja todistajana esitutkinnassa, 2020/2013/5071), jonka mukaan lapsen ollessa asianomistajana rikosasiassa esitutkintatoimenpiteet tulee aloittaa välittömästi ja esitutkintatoimenpiteet tulee suorittaa viivytyksettä. Erityisesti on viitattu siihen, että lapsen kuuleminen pitkän ajan kuluttua epäilystä tapahtumasta voi heikentää lapsen kertomuksen laatua ja luotettavuutta. Tämä on nähdäkseni tässäkin asiassa huomioon otettava seikka. Pidän Poliisihallituksen ohjetta muutoinkin tärkeänä ja tarpeellisena.

Myös oikeuskirjallisuudessa on todettu, että vaikka säännöksessä ei mainita velvoitetta toimittaa esitutkinta kiireellisenä, kun asianomistaja on alle 18-vuotias, voidaan pitää hyvänä lähtökohdiana ja suositeltavana, että myös näissä tilanteissa pyritään esitutkinta toimittamaan kiireellisenä (Rantaeskola (toim.): Esitutkintalaki – Kommentaari, s.110). Voin yhtyä tähän näkemykseen. Erityisesti tämä koskee tilanteita, joissa on vaara oikeudenloukkausten jatkumiselle.

Tässä tapauksessa rikosilmoitus oli kirjattu 1.3.2016, tutkinta aloitettu 2.3.2016 perustutkinnassa, helmikuun alussa 2017 juttu on siirretty keskitettyyn tutkintaan, 15.2.2017 juttu on siirretty vanhempi rikoskonstaapeli B:lle ja tutkinta on saatu loppuun vuoden 2017 lopulla, jolloin se on saatettu syyteharkintaan. Y:n syyttäjänvirasto on tehnyt asiassa syyttämättä jättämispäätöksen 27.6.2018. Esitutkinta asiassa on yhteensä kestänyt noin vuoden ja kahdeksan kuukautta, josta ensimmäisen vuoden aikana ei tehty lainkaan tutkintatoimenpiteitä.

Selvityksen perusteella asia ei ollut ensimmäisen vuoden aikana edennyt lainkaan sen ollessa perustutkinnassa. Syynä selvityksessä mainittiin, ettei tuolloin poliisilla ollut lapsiin kohdistuviin tutkintatoimenpiteisiin perehtynyttä tutkijaa. Jutun siirryttyä keskitettyyn tutkintaa asiassa suoritettiin ensimmäiset tutkintatoimenpiteet ja juttu saatettiin loppuun noin kahdeksassa kuukaudessa. Esitutkinnassa kuulusteltiin lapsi asianomistajana, lapsen äiti rikoksesta epäiltynä sekä kaksi henkilöä todistajana. Lisäksi lapselle haettiin edunvalvoja käräjäoikeudesta sekä tilattiin sosiaaliviranomaisilta asiaa koskevat asiakaskertomukset.

Totean, että näkemykseni mukaan kyse ei ole ollut laajasta asiasta. Asia ei myöskään ole laadultaan ollut sellainen, että näin pitkä esitutkinta olisi perusteltavissa. Esitutkinnan joutuisuutta olisi puoltanut se, että kyse on ollut lapseen kohdistuneen epäillyn pahoinpitelyrikoksen tutkinnasta.

Selvitysten perusteella lapsen kuuleminen olisi ollut hoidettavissa esimerkiksi toisen ryhmän lapsijuttuihin koulutetun tutkijan toimesta. Totean myös edelleen Poliisihallituksen lausuntoon yhtyen, että tässä tapauksessa tutkintatoimien joutuisampi aloittaminen heti rikosilmoituksen tekemisen jälkeen olisi todennäköisesti mahdollistanut asioiden laadukkaamman selvittämisen eli palvelut paremmin esitutkinnan tavoitteita.

Saadun selvityksen mukaan herää erityisesti kysymys asiassa tutkinnanjohtajana toimineen komisario E:n (nytemmin ei enää poliisissa töissä) ja vanhempi rikoskonstaapeli D:n menettelystä. Muiden asian esitutkintaan osallistuneiden virkamiesten osalta ei mielestäni ole aiheutta epäillä sellaista menettelyä, joka antaisi minulle aiheutta toimenpiteisiin.

E ja D eivät muista asian käsittelyvaiheita heidän tutkintavastuunsa ajalta. Onkin ilmeistä, ettei asiaan ole kiinnitetty sen edellyttämää huomiota sen ollessa ns. perustutkinnassa. Saadun selvityksen perusteella minulla ei ole mahdollisuuksia tarkemmin arvioida, miten hyvin perusteltua kyseisen juttujen priorisointi perustutkinnassa on ollut. Tämä edellyttäisi kokonaiskuvaa kaikista tutkittavana olleista jutuista ja ryhmän resursseista. En katso tällaisen selvittelyn olevan tarpeen.

Kyse on joka tapauksessa ollut niin pitkään viipyneestä ja varsin pientä panostusta helmikuun 2017 jälkeen vaatineesta esitutkinnasta, että pidän esitutinnan kestoa moitittavan pitkänä. Eri-tyisesti korostan, että vaikeassa työtilanteessa tutkinnanjohtajan rooli korostuu.

Saatan moittivan käsitykseni silloisen komisario E:n ja vanhempi konstaapeli D:n tietoon.

3.3 Poliisin tekemä lastensuojeluilmoitus

Selvityksistä ilmenevät tapahtumat

Vanhempi konstaapeli B kertoo selvityksessään, että lapsen äiti oli soittanut hänelle kuulustelua seuranneena päivänä ja ollut hyvin närkästynyt siitä, että poliisi on käynyt koululla kuulemassa hänen lastaan ilmoittamatta ensin hänelle. B toteaa selvityksessään selvittävänsä aina vanhemmalle/vanhemmille syyn siihen, miksi vanhemmille ei asiasta ilmoiteta, jos toinen tai molemmat vanhemmat ovat epäiltyinä omaan lapseensa liittyvässä asiassa. Vanhempi rikoskonstaapeli B oli kertonut äidille myös, että asian hoito oli siirtynyt hänelle vasta keväällä 2017 ja asia oli ollut toisen tutkijan pöydällä.

B:lle oli herännyt huoli puhelusta lapsen äidin kanssa siitä, miten äiti käsittelisi asiaa tyttärensä kanssa. B:lle oli herännyt huoli myös hänen tavattua tytön, ja sen vuoksi hän katsoi, että hänen on virkansa puolesta oltava yhteydessä sosiaalitoimeen ja kerrottava huolestaan. B oli soittanut asiasta sosiaalipäivystykseen äidin puhelun jälkeen ja sosiaalipäivystyksestä oli luvattu olla yhteydessä alueen omaan sosiaalityöntekijään.

Oikeusohjeita

Lastensuojelulain 25 §:ssä on säädetty velvollisuudesta tehdä lastensuojeluilmoitus. Säännöksen mukaan muun muassa poliisitoimen viranhaltijat ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Poliisihallituksen lausunto

Poliisihallitus toteaa, että poliisilla on virkansa puolesta velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, jos on tehtävässään saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Poliisihallituksen ohjeen mukaan lastensuojeluilmoitus tehdään aina, kun lapsen epäillä joutuneen väkivallan kohteeksi perheenjäsenensä toimesta. Tapauksessa vanhempi rikoskonstaapeli B:llä oli lisäksi herännyt huoli asian suhteen sekä äidin, että lapsen käyttäytymisen perusteella asian käsittelyn yhteydessä. Poliisihallitus katsoo poliisin menettelyn lastensuojeluilmoituksen osalta olleen asianmukaista.

Kannanotto

Lastensuojeluilmoitusta koskeva sääntely mahdollistaa puuttumisen perusoikeutena turvattuun perheen yksityisyyteen. Toisaalta sillä turvataan lapsen perusoikeuksien toteutumista kuten hengen ja turvallisuuden suojelemista ja välttämättömän huolenpidon varmistamista. Lapsen edun kannalta ilmoituksen tekemisen kynnyks ei tulisi olla liian korkea.

Lastensuojeluilmoituksen tekemiseen liittyy aina harkintaa. Lastensuojeluilmoituksen tekijällä ei tarvitse olla täyttä varmuutta siitä, että lapsi on lastensuojelun tarpeessa. Riittävää on, että ilmoittajan subjektiivisen arvion mukaan lapsen olosuhteista tai lapsen omasta käyttäytymisestä on perustellusti pääteltävissä, että lapsella voi olla lastensuojelun tarve. Lastensuojeluviranomaisten tehtävänä on ilmoituksen saatuaan selvittää, onko lastensuojelun tarve olemassa vai ei. Näin lastensuojeluilmoitus voi johtaa myös siihen, että viranomaiset asian tutkittuaan toteavat, ettei tarvetta toimenpiteisiin ole.

Kantelun ja käytössäni olevan selvityksen perusteella katson, ettei asiassa ole ilmennyt aihetta epäillä vanhempi konstaapeli B:n ylittäneen harkintavaltaansa tai käyttäneen sitä väärin saattamalla havaintonsa lastensuojeluviranomaisten tietoon lastensuojelun tarpeen arvioimiseksi. Siinänsä voidaan perustellusti kysyä, olisiko lastensuojeluilmoitus tullut tehdä jo aikaisemmin.

3.4 Koulun kuraattorin menettely

Kantelussa arvosteltiin myös kantelijan lapsen koulun kuraattorin menettelyä asian selvittämisessä, jota pidettiin poikkeuksellisen aktiivisena ja häiritsevänä.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 3 §:n 3 momentin mukaan yli kaksi vuotta vanhaa asiaa ei tutkita, ellei siihen ole erityistä syytä.

Kantelussa on kerrottu koulun kuraattorin toiminnasta kantelijan lapsen alakouluopetuksen ajalta. Tapahtumista on kerrottu jossain määrin yksilöimättömästi ja ne kohdistuvat kantelun vireille tulon ajankohdasta yli kahden vuoden takaisin asioihin. Katson, ettei kantelun tutkimiseen tältä osin ole ilmennyt eduskunnan oikeusasiamiehestä annetussa laissa tarkoitettua erityistä syytä.

4 TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan rikoskomisario F:lle ja vanhempi konstaapeli B:lle huomautuksen heidän kohdassa 3.1 selostetusta esitutkintalain vastaisesta menettelystään lapsen kuulustelemisessa.

Lisäksi saatan kohdasta 3.2 ilmenevän moittivan käsitykseni esitutkinnan kestosta silloisen komisario E:n sekä rikosylikonstaapeli D:n tietoon.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi myös Poliisihallitukselle ja X:n poliisilaitokselle.